

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARGA KITOB YARALISH
TARIXINI O'RGATISH USLUBLARI

*Toshkent shahridagi Kimyo international universitetining
maktabgacha ta'lim yo'nalishining 1-kurs magistrant talabasi*
Kenjabayeva Dilnoza

Anatatsiya: *ushbu maqola maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalariga qay tarzda kitob yaratilish tarixini o'rgatish, ota – boblarimizdan o'rnak olgan holda kitobga bo'lgan ilk hissiyotlarini uyg'otish usullari haqida.*

Kalit so'zlar: *kitob, tarix, ajdodlarmizning kitobga muhabbatlari, kitobxonlik, manaviyatli jamiyat .*

Kitobning paydo bo'lish tarixi yer yuzining shakllanishi va yaratilishi bilan uzviy bo'g'liqdir. Qadimgi Misr, Rim, Yunoniston va O'rta Osiyoda insonlar tosh, har xil daraxtlar barglari, sopol, qum va tabiiy materiallar va qurollardan foydalangan holda o'z fikrlarini bayon eta olishgan. Har bir kitobning yaratilishiga katta mehnat sarflangan. Qadimgi paytlarda yaratilgan kitoblarning har bir varog'ining og'irligi bir necha kilogramni tashkil etgan. Yozuv materiali o'rnida papirus o'simligi ishlatilgan. Miloddan avvalgi 4-3 ming yilliklarda o'rama kitoblar paydo bo'lgan. O'rama kitoblarning uzunligi 10m atrofida bo'lib, ingichka, yumaloq tayoqlarga o'ralgan. Ushbu kitoblar maxsus charm yoki yog'ochda saqlanib kelingan. Bizga ma'lumki sharh mamlakatlarida nodir asarlar papirusga yozilgan. Miloddan avvalgi 2-asrga kelib kitob varog'i uchun hayvonlarning teridan foydalanish keng tarqaldi. Bunga zardushtiylik diniga mansub “Avesto” kitobi yaqqol dalil bo'la oladi. Avestoning nusxasi 12ming mol terisiga bitilgan. Tarixdan ma'lumki xalqlar orasidagi urushlar sababli ko'p kitoblar yoqolib, bizning davrgacha yetb kelmagan. 6-asrdan boshlab kodeks shakldagi ko'rinishida kitoblar paydo bo'la boshladi. Bunga misolan, Noyob kitoblardan bo'lgan Mus-hafi Usmon Qur'oni hisoblanadi. Qur'oni karimning bu nusxasi 644—656 yillarda xalifa Usmon r a ko'rsatmalari bilan Muhammad (s.a.v)ning kotiblari Zayd ibn Sobit, Amir ibn al-O's va Hishom ibn Hakimlar tomonidan kufiy xatida yozilgan. Mazkur qo'lyozma Qur'on kitobi Amir Temur tomonidan Samarqandga olib keltirilgan. Jami 353 varaq, hajmi 68x53x22 smdan iboratdir. Hozirgi kunda O'zbekiston musulmonlari idorasi kutubxonasida saqlanib kelinmoqda.

Xorazmiy, Farg'oniy, Beruniy va Ibn Sino, Ulug'bek, Navoiy va Bobur, Buxoriy, Termiziylar yoshlik chog'laridan namuna olgan holda maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarga o'rnak qilib ko'rsatib, o'rgansak ma'rifatli jamiyat o'z-o'zidan paydo bo'ladi, chunki bizlarning ota-bobolarmiz bizlar uchun namunli shaxs bo'la oldilar. Ajdodlarmizning har birlari yoshlik onglaridan kitobga muhabbatlari o'ta kuchli bo'lgan, sababi manaviyat va marifatga yetaklovchi yo'l kitobdir.

Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy barcha turkiy xalqlarning eng buyuk shoiridir. 3-4 yoshlarida davrining mashhur shoiri Qosim Anvarning bir she'ri yod aytib, mehmonlarni hayratga soldi. 5 yoshida esa uni maktabga berdilar. Sa'diy Sheroziyning “Guliston”, “Bo'ston” asarlarini sevib o'qiydi. Ayniqsa, Farididdin Attorning qushlar tilidan hikoya qilingan “Mantiq ut-tayr” asari Alisherning o'y –xayolini tamom egalab oladi. Bu holdan ularning ota-onasi tashvishga tushadilar va kitobni yashiradilar. Lekin bu foydasiz bo'lib chiqadi. Kitob Alisherga tamom yod bo'lgan edi. U 7 – 8 yoshlarida she'r yoza boshladi. 15 yoshlarida she'rlari bilan zamonasining mashhur shoirlari diqqatini tortdi.

Markaziy Osiyo xalqlari madaniyatini o'rta asr sharoitida dunyo madaniyatining oldingi qatoriga olib chiqqan buyuk mutafakkirlardan biri Abu Ali ibn Sino bo'lib, u Ovro'poda Avitsenna nomi bilan mashhurdir. 10 yoshidayoq Quroni Karimni boshdan-oyoq yod o'qir edi. 13 yoshlaridan boshlang'ich matematika, mantiq, fiqh, falsafa ilmlari bilan shug'ullana boshlaydi. Ibn Sino yosh bo'lishiga qaramay, Abu Abdullo Notiliy rahbarligida falsafani, Hasan ibn Nuh al-Qumriydan tibbiyot ilmini har tomonlama o'rganadi, asta-sekin tabiblik bilan ham shug'ullanadi. 16–17 yoshidayoq ibn Sino mashhur tabib – hakim bo'lib tanildi.

Imom Ismoil al-Buxoriy - taniqli muhaddis olim (muhaddislik — hadislar haqidagi fan, payg'ambarimiz Muhammad s.a.v.ning islom dini uchun xos so'zlari va ishlari haqidagi xabarlar) va ahamiyatiga ko'ra Qur'ondan keyingi o'rinda turuvchi “Al Jomiy as Sahih” kitobining muallifi. 5-6 yoshlaridan Ismoil Qur'on va diniy ilmlarni, xususan, hadislar o'rganishni boshlagan. Mukammal xotira egasi bo'lib, u o'qiganlarini tez o'rganib olar, so'ngra ularni har tomonlama tahlil qilardi. 16 yoshiga kelib, u o'sha zamonlarning barcha hadis to'plamini yoddan bilganlar.

Mirzo Muhammad ibn Shohruh ibn Temur Ulug'bek Ko'ragoniy buyuk astronom va matematik. 3-4 yoshlaridayoq shayx Orif Oraziy unga murabbiy qilib tayinlanadi. Ulug'bek yoshligidan matematika va astronomiya fanlariga katta qiziqish bildiradi. Uning ilmi va ziyoli bo'lishi, dunyoqarashining kengayishida otasi va bobosi to'plagan boy kutubxonaga ham zamin bo'ladi (Keyinchalik Ulug'bekning o'zi ham kutubxonaga asos solib, unda jami 15000 ta turli noyob kitoblar jamlagan).

Ota-bobolarmizni yoshlik davrini maktabga tayyorlov guruhlariga o'rgatish mobaynida bolada quydagi savollar shakllantirib borish kerak . Men 6-7 yoshimda nimalarni o'rganaman? Katta bo'lsam nimalarga erishaman? Kelajakda yangi O'zbekistonni rivojlanishiga qanday hissa qo'shaman?

Yangi O'zbekiston ma'rifatli jamiyatini yaratishda aynan maktabgacha yoshdagi bolalar orasida kitobxonlikni targ'ib qilishi kerak, chunki har bir sohaning ustasi bo'lishga ko'makchi kitobdir. Kelajak yoshlarning qo'lida ekan yosh avlodning manaviyatli, salohiyatli bo'lib shakllanishi va rivojlanishi uchun maktabgacha yoshdagi bolalar o'rtasidagi kitobxonlik tadbirlarini, musoboqalarni o'qazish , kutubxonlarga tashrif buyurish orqali shakllantirish darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. https://n.ziyouz.com/books/uzbekiston_milliy_ensiklopediyasi/O'zbekiston%20Milliy%20Ensiklopediyasi%20-%20K%20harfi.pdf
2. <http://navoiy.zn.uz/>
3. <https://saviya.uz/hayot/tarjimai-hol/abu-ali-ibn-sino-980-1037/>
4. <https://arboblar.uz/uz/people/imam-ismail-al-bukhari>
5. <http://academy.uz/uz/news/kun-tarixi-22-mart-buyuk-alloma-davlat-arrobi-mirzo-ulugbek-tavallud-topgan-kun>

